

Nevizualni motivi kao poticaj za dječje likovno stvaralaštvo

Sedlar, Bojana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:573323>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Bojana Sedlar

NEVIZUALNI MOTIVI KAO POTICAJ ZA DJEČJE LIKOVNO
STVARALAŠTVO

Završni rad

Petrinja, rujan, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Bojana Sedlar

NEVIZUALNI MOTIVI KAO POTICAJ ZA DJEČJE LIKOVNO
STVARALAŠTVO

Završni rad

Mentor rada: doc. dr. sc. Svetlana Novaković

Petrinja, rujan, 2024.

SADRŽAJ

Uvod	1
1. Dječje likovno stvaralaštvo i važnost njegova poticanja.....	2
2. Uloga odgojitelja	5
3. Motivi i poticaji u dječjem likovnom stvaralaštvu.....	6
4. Nevizualni motivi	8
4.1. Osjet mirisa, okusa, dodira i sluha kao nevizualni poticaj	8
4.2. Emocije kao nevizualni poticaj	9
4.3. Glazba kao nevizualni poticaj	10
5. Praktični dio - likovne aktivnosti u dječjem vrtiću	12
5.1. Likovna aktivnost – dodir kao nevizualni poticaj.....	12
5.2. Likovna aktivnost – miris kao nevizualni poticaj	15
5.3. Likovna aktivnost – emocija kao nevizualni poticaj.....	18
5.4. Likovna aktivnost – glazba kao nevizualni poticaj.....	20
5.5. Evaluacija aktivnosti	22
Zaključak	24
Literatura	25

SAŽETAK

Dječje likovno stvaralaštvo predstavlja nezamjenjiv aspekt razvoja djeteta, pružajući mu mogućnost da istražuje, izražava i oblikuje svoj odnos prema svijetu koji ga okružuje. Ono nije samo sredstvo za razvoj kreativnosti, već i ključni element u formiranju djetetove ličnosti, emocionalnog zdravlja i sposobnosti komunikacije. Stoga poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva ne samo da obogaćuje djetetov likovni izraz, već i doprinosi njegovom cjelokupnom razvoju. Odgojitelji imaju važnu ulogu u stvaranju poticajnog okruženja i pružanju podrške dječjoj kreativnosti. Izborom motiva iz sfere nevizualnog kao poticaja za dječje likovno stvaralaštvo, odgojitelji mogu potaknuti djecu da razmišljaju i stvaraju na nove, inovativne načine, što proširuje granice njihovog likovnog izražavanja i potiče originalnost. Ovaj rad temelji se na dječjem likovnom stvaralaštvu i važnosti njegova poticanja, a pozornost je na motivima iz sfere nevizualnog. U praktičnom dijelu rada analizirani su dječji likovni radovi potaknuti emocijom, glazbom i osjetom dodira i mirisa, te je na osnovu toga donesen zaključak o utjecaju nevizualnih motiva na dječje likovno stvaralaštvo.

Ključne riječi: dijete, likovno stvaralaštvo, poticaj, nevizualni motivi

SUMMARY

Children's artistic creativity represents an irreplaceable aspect of a child's development, providing them with the opportunity to explore, express, and shape their relationship with the world around them. It is not only a means for developing creativity but also a crucial element in the formation of a child's personality, emotional health, and communication skills. Therefore, encouraging children's artistic creativity not only enriches their artistic expression but also contributes to their overall development. Educators play an important role in creating a stimulating environment and providing support for children's creativity. By choosing motives from the non-visual realm as stimuli for children's artistic creativity, educators can inspire children to think and create in new, innovative ways, expanding the boundaries of their artistic expression and encouraging originality. This work is based on children's artistic creativity and the importance of its encouragement, with a focus on motives from the non-visual sphere. In the practical part of the work, children's artworks inspired by emotion, music, and the senses of touch and smell were analyzed, and based on this, a conclusion was drawn about the influence of non-visual motives on children's artistic creativity.

Key words: child, artistic creativity, encouragement, non-visual motives

Uvod

Dijete od rođenja ima potrebu za izražavanjem, a likovno stvaralaštvo je jedan od prvih i najprirodnijih načina na koji ono to čini. Kroz crtež, boju i oblik, dijete prenosi svoje doživljaje, misli i osjećaje, stvarajući jedinstveni likovni jezik koji odražava njegovu osobnost.

Dječji likovni jezik predstavlja prozor u njihovu svijest i unutarnji doživljaj svijeta. Stručnjaci koji rade s djecom, poput odgojitelja i učitelja, mogu steći vrijedne uvide u dječje misli, osjećaje i doživljaje analizirajući njihove likovne radove. Ovo razumijevanje dječje likovne komunikacije ima ključnu ulogu u njihovom odgoju i cjelokupnom razvoju. S druge strane, nepoznavanje i pogrešno tumačenje dječjeg likovnog izražavanja može imati negativne posljedice. Ako odrasli ne razumiju što djeca žele izraziti svojim likovnim radovima, mogu postaviti nerealna očekivanja od njih ili pogrešno procijeniti njihove sposobnosti. To može dovesti do frustracija i blokada u dječjem razvoju, čineći ih manje spremnima za aktivno i kreativno uključivanje u život (Belamarić, 1986).

Da bi se dječje likovno stvaralaštvo moglo u potpunosti razviti, ono zahtijeva poticajno okruženje i podršku odraslih. Prema Novaković (2015), kako bi se potaknulo djetetovo likovno stvaralaštvo, važno je osigurati okruženje koje podržava njegovu individualnost. Takvo okruženje treba omogućiti djeci da istražuju i izražavaju svoje jedinstvene misli i osjećaje. Pružanje poticaja koji su prilagođeni interesima i potrebama djece može značajno utjecati na njihovu kreativnost.

“U ovo atomsko doba, doba brzine i egzaktnih nauka, treba više no ikad razvijati i senzibilnost čovjeka za lijepo. To treba gajiti od najranije dobi, organiziranom akcijom pedagoga svih grana umjetnosti.” (Ružić, 1959, str. 191)

1. Dječje likovno stvaralaštvo i važnost njegova poticanja

Dječji likovni jezik ili likovni izraz predstavlja urođenu sposobnost djeteta za izražavanje, komunikaciju i oblikovanje. Svaki put kada dijete iskaže svoje originalno viđenje i razumijevanje svijeta, ono zapravo stvara. Stvara slike unutarnjeg ili vanjskog svijeta, stvara simbole i načine kojima te slike izražava. Djetetovo stvaranje je spontano i za njega to predstavlja jedini mogući način tumačenja i prikazivanja određenih oblika i pojava (Belamarić, 1986). Drugim riječima, dijete svoje doživljaje i iskustva pretvara u vlastito shvaćanje i poimanje svijeta, što se odražava u njegovom načinu doživljavanja i izražavanja, te upravo ovo predstavlja temelj za razumijevanje dječjeg likovnog stvaralaštva (Grgurić i Jakubin, 1996).

“Kad se djetetu usavrši organ vida, ono vidi sve i vidi dobro. Tu sposobnost stječe veoma rano. Pa ipak, kad ga zapitamo, neka nam opiše vatrogasca, on će spomenuti brkove i kapu i oči i dugmeta na odijelu i čizme, a ne će uočiti vrat, iako je njegovo oko sposobno da ga registrira. A kad ga zapitamo nakon susreta s vatrogascem, kako li će se tek tada izmijeniti opis! Dijete, dok gleda, odmah luči važno od nevažnog (za njega) i drugo ne vidi. Kako se dijete razvija, mijenja se način njegova gledanja, i premda dobro vidi, ono drugačije vidi. Taj razvoj mora poznavati učitelj ili likovni pedagog.” (Ružić, 1959, str. 10)

Dječji likovni izrazi prolaze kroz razvojne faze uvjetovane dobi, razmišljanjem i načinom percipiranja okoline. Postoje različite periodizacije dječjeg likovnog stvaralaštva, no sve one dijele zajedničke karakteristike u pogledu progresije od šaranja, preko shematskog prikaza, do vizualnog realizma. Pritom svaka nova faza nadograđuje prethodnu, a stečene sposobnosti se ne napuštaju, već se kontinuirano usavršavaju (Grgurić i Jakubin, 1996). Prema Grgurić i Jakubin (1996) likovni izraz djeteta prolazi kroz nekoliko faza:

1. *Faza izražavanje primarnim simbolima*

Prvo razdoblje faze izražavanja primarnim simbolima obilježava nestrukturirani ili slučajni likovni izraz koji se javlja oko prve godine života i traje do druge ili treće godine. Taj izraz u najranijoj dobi treba promatrati kao rezultat senzomotoričkog razvoja i potrebe za kretanjem, a ne samo kao analizu gotovih crteža. Slučajno crtanje pritom predstavlja početni korak u razvoju djetetove kontrole nad likovnim medijem i istraživanju okoline. Oko treće godine, u drugom razdoblju faze primarnih simbola, javlja se kontrolirano crtanje, gdje se ruka okreće oko ramenog zgloba, a pokreti se vrše iz lakta i prstiju. Prvi organizirani oblik koji se pojavljuje je krug i označava kompaktnost

predmeta. Djeca počinju davati imena onome što likovno izraze. Često započinju crteže bez jasne zamisli, ali linije dobivaju značenje kroz sličnosti, što im daje ideje za nova djela. U ovoj fazi također se javlja i prvi prikaz čovjeka, karakterističan za svu djecu.

2. *Faza izražavanja složenim simbolima*

U fazi izražavanja složenim simbolima, između četvrte i šeste godine, djetetove misaone operacije postaju složenije, misao postaje uzrok likovne aktivnosti. Crteži su ispunjeni simbolima koji se ne odnose samo na konkretne objekte, već i na njihove značajke ili akcije, poput žurbe ili zvukova. Dijete ne teži postizanju fotografske sličnosti, umjesto toga, ono želi izraziti poruku. Prikazuje objekte koji su mu važni, naglašavajući ih veličinom (emocionalna proporcija). Također, često crta stvari koje ne može vidjeti, ali zna da postoje (transparentni prikaz). Počinje se primjećivati i linija koja označava nebo i tlo. Prikaz ljudskog lika postaje složeniji, s tijelom, rukama i nogama koje se više ne izvode iz glave. Djeca u ovoj fazi slobodno biraju boje i tehnike slikanja, često koristeći neobične kombinacije i velike količine boje za prekrivanje papira. Prvo primjećuju kontraste između boja, a kasnije se usmjeravaju na tonske vrijednosti. Crteži postepeno postaju sličniji stvarnosti, ali se ponekad javljaju šablone koje mogu ometati stvaralački proces. Iako neki misle da šablone odražavaju svjesnu apstrakciju, to nije u skladu s razvojnim sposobnostima djece u ovoj fazi. Dječji likovni izraz stoga treba promatrati kao reprezentaciju dječje aktivnosti, a ne kao neuspjelu sliku stvarnosti.

3. *Faza intelektualnog realizma*

U razdoblju između šeste i jedanaeste godine djeca se suočavaju s prvim ozbiljnim zadacima i prelaze u fazu intelektualnog realizma, gdje se razvijaju apstraktno mišljenje i bogatiji verbalni izraz. Veće životno iskustvo i likovno-tehničke vještine omogućuju djeci rješavanje složenijih likovnih problema. Iako su njihove likovne sposobnosti veće, mašta i dalje igra značajnu ulogu u njihovom izražavanju. U ovoj fazi, djeca počinju prikazivati likove s više detalja i proporcije su bliže stvarnosti, iako njihova veličina može odražavati emotivnu važnost (emotivna proporcija). Također, djeca često uključuju nevidljive elemente (transparentni prikaz) i ne obraćaju pažnju na liniju tla, što može

rezultirati prevladjivanjem likova. Rasklapanje oblika može se primijetiti kada dijete crta kuću, prikazujući sve njene strane bez preklapanja. Prostor dijete izražava okomitim nizanjem likova, gdje ono što je u prostoru bliže ide na donji rub papira, a što je dalje na gornji (vertikalna perspektiva). U prikazivanju prostora i prostornih objekata često se javlja i iskrivljavanje viđenog, pri čemu se stvara obrnuta perspektiva, pa tako ono što je prostorno dalje dijete prikazuje kao veće, a ono što je prostorno bliže manje. Također, dijete promatra objekte iz različitih kutova, pa se na istom prikazu mogu nalaziti elementi prikazani odozgo, sa strane ili frontalno (poliperspektiva). U slikanju, djeca još ne mare za obojene plohe, pa boja obrisne linije označuje boju opisanog objekta. Odnos prema bojama je individualan i ovisi o raspoloženju, što odražava njihove emocije.

Iskustvo i prijelaz na apstraktno razmišljanje omogućuju djeci postizanje izvanrednih likovnih ostvarenja uz pravilno vođenje pedagoga. Zbog svega navedenog, ovo razdoblje se smatra zlatnim dobom dječjeg likovnog izražavanja i stvaranja.

4. *Faza vizualnog realizma*

Između jedanaeste i četrnaeste godine, u fazi vizualnog realizma, elementi prethodnih faza su prevladani, a slika se gradi kao cjelina, umjesto da se sastoji od pojedinačnih dijelova. Djeca napuštaju ranije načine prikazivanja prostora i usvajaju određene konvencionalne perspektive, uključujući geometrijsku, zračnu i kolorističku perspektivu.

Spontani plošni izraz postepeno nestaje, a zamjenjuje ga svjesno istraživanje svjetla i sjene, što omogućuje prikaz volumena na plohi kroz tonsku modelaciju. Na kraju ovog razdoblja, djetetovo likovno izražavanje postaje "zrelije". Međutim, karakteristike ove faze mogu umanjiti ljepotu i ekspresivnost "pravog" spontanog dječjeg izraza.

O važnosti poticanja dječjeg likovnog stvaralaštva u svim njegovim fazama razvoja, a pogotovo u ranoj i predškolskoj dobi, potvrđuju brojna znanstvena istraživanja (Gardner, 1990; Garvis, 2012; Kindler, 2010). Zahvaljujući njima, dokazano je da rano bavljenje likovnim aktivnostima i umjetničkom naobrazbom općenito poboljšavaju različite aspekte spoznaje i

razvoja kod djece (Balić Šimrak, 2010/2011). Crtanje olovkom, rezanje škarama, modeliranje gline i slikanje kistom doprinose razvoju fine motorike, koordinacije između oka i ruke, kao i akomodaciji vida (Šarančić, 2014). Upotreba različitih materijala, rješavanje problema, eksperimentiranje i traženje novih spoznaja u likovnom procesu pridonosi razvoju divergentnog mišljenja i kreativnosti (Balić Šimrak, 2010/2011). Osim toga, sudjelovanje u likovnom stvaralaštvu poboljšava koncentraciju i fokus pažnje, što je korisno za učenje i druge aktivnosti. Razvijaju se i kognitivne sposobnosti poput opažanja, analize i interpretacije, što se može prenijeti na druga područja života. Pozitivna potvrda o vlastitim postignućima u likovnom radu povećava samopouzdanje, što je korisno za motivaciju i učenje. Rad u skupinama i promišljanje o perspektivama drugih razvijaju socijalne vještine, uključujući komunikaciju, kritičko mišljenje i toleranciju (Šarančić, 2014). U formalnom obrazovanju, djeca će se većinom usmjeriti na aktivnosti lijeve hemisfere mozga, koja je odgovorna za logiku i analizu. Stoga, intenzivno bavljenje likovnim aktivnostima u ranoj dobi ne samo da potiče razvoj desne hemisfere, koja se bavi maštom i slikama, već i osigurava ravnotežu u cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu. Kada obje hemisfere rade u skladu, funkcija mozga postaje višestruko bolja (Balić Šimrak, 2010/2011). Pored odgojno-obrazovne vrijednosti likovnih aktivnosti, njihova terapijska vrijednost također je značajna. Prema Herceg, Rončević, Karlavaris (2010) likovno izražavanje omogućuje osobi da se oslobodi tereta i opterećenja koji bi inače ostali potisnuti u svijesti. Upravo zbog toga, likovno stvaralaštvo može imati pozitivan učinak na psihičku stabilnost i dobrobit pojedinca.

Likovno stvaralaštvo igra ključnu ulogu u cjelokupnom razvoju djeteta, potičući ne samo razvoj kreativnosti, već i razvoj fine motorike, emocionalne inteligencije, socijalnih vještina i kognitivnih sposobnosti. U ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, u poticanju dječjeg likovnog stvaralaštva, važnu ulogu ima odgojitelj.

2. Uloga odgojitelja

Primarna uloga odgajatelja u poticanju dječjeg likovnog stvaralaštva je stvaranje poticajnog okruženja koje omogućava djeci učenje putem različitih osjetila. U tom procesu važno je uključiti manipulaciju i istraživanje različitih materijala i predmeta, što djetetu omogućuje cjelovito opažanje, doživljavanje i razumijevanje svijeta oko sebe. Poticaji trebaju biti višeslojni, problemski strukturirani, te usklađeni s interesima i psihofizičkim razvojem djece. Važno je također omogućiti aktivno sudjelovanje djeteta u svim fazama kreativnog

procesa, od planiranja i oblikovanja ideja do razgovora o njihovim radovima, iskustvima i samom procesu stvaranja (Novaković, 2015).

Uloga odgojitelja je i da djetetu nenametljivo ukaže na mogućnosti koje likovnost nudi, čime se povećava njegova osjetljivost prema svijetu umjetnosti i njegovim specifičnostima. Prema tome, djetetu je potrebno osigurati dovoljno prostora i vremena za likovne aktivnosti, upoznati dijete s raznim likovnim materijalima i tehnikama i njihovim izražajnim mogućnostima, uvažiti i prihvatiti autentični likovni izraz djeteta u skladu s njegovim razvojnim karakteristikama i dobi, te mu predstaviti likovnu umjetnost putem slikovnica, reprodukcija i posjeta muzejima i galerijama (Balić Šimrak, 2010/2011).

Djeca će se stvaralački izražavati kada im je dopušteno da budu ono što jesu, da vide i misle na svoj način, odnosno kada imaju pravo na individualno izražavanje (Belamarić, 1986). Svako postavljanje pravila i zabrana, te upućivanja kritika u provođenju likovnih aktivnosti s djecom stoga može dovesti do ometanja njihovog likovnog stvaralaštva. Kada djeca imaju slobodu izražavati se kroz kreativne aktivnosti, to nam pruža jedinstvenu priliku da zavirimo u njihov unutarnji svijet, što uključuje njihove misli, osjećaje, ideje i perspektive (Balić Šimrak, 2010/2011). Promatrajući djecu u aktivnostima, odgojitelji predškolske djece mogu razviti nove obrazovne pristupe, temeljeći ih na razumijevanju prirodnih modaliteta dječje komunikacije i složene dinamike njihovih aktivnosti, što je ključno za ostvarivanje kvalitetne i uzajamne komunikacije među sudionicima obrazovnog procesa (Novaković, 2015).

Kako bi se ostvarilo sve navedeno, te kako ne bi došlo do ometanja dječjeg likovnog stvaralaštva neprimjerenim intervencijama, nužno je da odgojitelj bude likovno obrazovan. Tako će jedino moći pravilno poticati i razvijati izražajne sposobnosti djeteta, i time omogućiti pozitivan i cjelovit djetetov razvoj (Grgurić i Jakubin, 1996).

3. Motivi i poticaji u dječjem likovnom stvaralaštvu

Likovni motivi izuzetno su raznoliki i mogu uključivati sve što možemo vidjeti ili zamisliti, čime se potiče sloboda izražavanja i kreativno istraživanje u likovnom stvaralaštvu. "Sve što možemo vidjeti okom ili zamisliti maštom može biti likovni motiv." (Peić, 1971, str. 183).

U metodici likovne kulture motiv predstavlja konkretan primjer ili situaciju koja ilustrira određenu temu (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010). Prema tome, motiv je ono što dijete nacrti, naslika ili oblikuje u okviru teme. Važno je napomenuti da motiv ne bi trebao biti

sam sebi svrha, već poticaj za cjelovit razvoj dječje likovnosti, od stjecanja tehničkih vještina do obogaćivanja likovnog izraza i rješavanja likovnih problema. Odabir tehnike koju dijete koristi utječe na to koji će motiv odabrati za svoje stvaralaštvo, a istovremeno izbor motiva može odrediti koja će tehnika biti primijenjena. Likovna tehnika se stoga smatra sredstvom koje djetetu omogućuje da izrazi svoje motive (Vrlič, 2001).

Prema Grgurić i Jakubin (1996) motivi mogu biti:

1. Vizualno kao poticaj

Vizualni motiv može biti sve što zapažamo okom. Pri odabiru takvih motiva izvori mogu biti iz djetetove okoline, odnosno prirodni i načinjeni oblici, prostor, pojave u prirodi, ljudi, životinje, događaji iz svakodnevnog života, te iz kulturne i narodne baštine, i umjetničko djelo kao poticaj. Nadalje, vizualni motiv potrebno je likovno osvijestiti, odnosno promatrati ga kroz likovni jezik, kako bi se djetetu pomoglo da uoči i razumije njegove likovne kvalitete. Analitičko promatranje na početku aktivnosti ključno je za uočavanje vizualno-likovnih problema i usmjeravanje dječjeg likovnog izražavanja.

2. Likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaji

Ovdje se motiv stvara kroz međusobne odnose između likovnih i kompozicijskih elemenata. Likovni proces se fokusira na život crte, boje i volumena, a ne na objekt kao predmet. Na taj način se djetetu omogućuje da istražuje i izrazi svoje ideje i osjećaje kroz likovne elemente, bez vezanosti za određeni predmet.

3. Nevizualno kao poticaj

Nevizualni motivi se odnose na poticaje koji nisu direktno povezani s vizualnim elementima, već se oslanjaju na druga čula i unutarnje doživljaje. Izvori motiva iz sfere nevizualnog mogu biti emocije, osjeti, glazba i drugi auditivni poticaji, te ostali nevizualni poticaji poput istine i laži, sna, doživljaja Boga i slično.

4. Nevizualni motivi

Nevizualni motivi omogućuju djeci da istraže i izraze svoja unutarnja stanja, osjećaje i doživljaje na autentičan način. Umjesto da se fokusiraju samo na ono što vide, djeca mogu crpiti inspiraciju iz svojih unutarnjih doživljaja. Kada su djeca izložena podražajima koji nisu vizualni, to ih može potaknuti da razmišljaju i stvaraju na nove, inovativne načine, što proširuje granice njihovog likovnog izražavanja i potiče originalnost. Drugim riječima, “nevizualni poticaji mogu otvoriti vrata prema unutarnjem svijetu i potaknuti veću kreativnost i pružiti bolju mogućnost djetetu da izrazi sebe i svoje emocije, a najčešći likovni odgovor na nevizualni poticaj je simbolička ilustracija” (Bilić, Balić Šimrak, Kiseljak, 2012, str. 3). Djeca često koriste likovne simbole, poput boja, oblika i linija, da izraze pojave i aspekte stvarnosti koji nisu vidljivi ili nemaju vizualni karakter. Likovno izražavanje zauzvrat jača djetetove sposobnosti opažanja, predočavanja i razumijevanja, što rezultira bogatijim i snažnijim stvaranjem (Belamarić, 1986).

4.1. Osjet mirisa, okusa, dodira i sluha kao nevizualni poticaj

Dijete od najranije dobi počinje opažati i istraživati svijet oko sebe koristeći sva svoja osjetila. Osjetila su sastavni dio percepcije, odnosno procesa stvaranja predodžbe o nekom predmetu ili pojavi. Ono što dijete vidi, čuje, opipa, okusi ili pomiriše, oblikuje njegovu sliku svijeta i razumijevanje onoga što ga okružuje (Mikulec i Kotarski, 2023). Poticanje i istraživanje pomoću osjetila u dječjoj dobi ima pozitivan utjecaj na aktivnost desne hemisfere mozga, što rezultira bogatijim kreativnim izražavanjem i učinkovitijim učenjem (Posokhova, 2005). Osim toga, senzorni svijet je za malu djecu izvor zadovoljstva, dok mašta pruža mogućnost za istraživački užitak. Umjetnost igra ključnu ulogu u ovom procesu, pozivajući nas da obratimo pažnju na različite kvalitete zvuka, vida, okusa i dodira kako bismo ih doživjeli na dublji način. Umjesto da samo prepoznamo stvari, umjetnost nas potiče da ih percipiramo, što uključuje usporavanje percepcije i pažljivo promatranje (Eisner, 2002). Kada se isključi vid, djeca mogu koristiti ostala osjetila za doživljaj svijeta oko sebe. Kroz razne aktivnosti i materijale, zatvaranjem očiju, djeca mogu usmjeriti svu svoju pažnju na istraživanje zvučnog okruženja, koristeći materijale poput udaraljki, zvučnih vrećica i ksilofona, slušanjem zvukova iz prirode itd.. Na okusne i mirisne podražaje, kroz zajedničko pripremanje hrane, djeca mogu usvajati pojmove vezane uz okusne podražaje kao što su slatko, slano, kiselo i gorko, mirisati hranu i začine, te razne prirodne materijale, poput cvijeća, zimzelenih grančica i mnogih drugih.

Na temelju okusa i mirisa mogu prepoznavati različito voće i povrće. Osjećaji povezani s određenim mirisima mogu evocirati sjećanja na specifična mjesta ili događaje, što može dodatno pojačati emocionalne reakcije. Također, svoju pažnju djeca mogu usmjeriti na osjet dodirom, aktivnim istraživanjem nekog predmeta mogu doživjeti njegov oblik i karakteristike (Goldstein, 2010; Mikulec i Kotarski, 2023).

Kada se počne likovno izražavati, dijete lakoćom crtom ili bojom prikazuje percepciju pojedinih osjeta (Grgurić i Jakubin, 1996). U opisu dječjih likovnih uradaka potaknutim senzornim osjetom hladnoće i topline, Belamarić (1986) navodi da djeca odabiru teške i hladne boje za prikaz doživljaja hladnoće, a tople boje za prikaz doživljaja topline. Što ukazuje na to da djeca koriste boje kao simbolički ekvivalent svojih emocionalnih i senzoričkih iskustava. Ovaj proces reflektira njihovu sposobnost da povežu osjetila s likovnim izrazom, gdje boje ne predstavljaju samo fizičke karakteristike, već i emocionalne doživljaje. Na taj način, djeca izražavaju svoje percepcije svijeta oko sebe kroz umjetnost, koristeći boje kao sredstvo za komunikaciju svojih osjećaja i doživljaja.

4.2. Emocije kao nevizualni poticaj

Likovno izražavanje djece predškolske dobi snažno odražava njihove emocionalne doživljaje. Kada djeca crtaju, njihova emotivna senzibilnost i unutarnja stanja postaju vidljiva kroz njihove likovne radove. Povezanost između emocija i likovnog stvaralaštva dodatno se potvrđuje psihološkim djelovanjem i simbolikom likovnih elemenata, kao što su linije i boje. Mlađa djeca često koriste doslovne elemente u svojim radovima, poput crtanja suza za izražavanje tuge ili sretnih lica za prikazivanje radosti. Ova doslovnost omogućuje im da jednostavno i jasno komuniciraju svoja emocionalna stanja. S vremenom, kako djeca sazrijevaju, njihovo likovno izražavanje postaje složenije. Starija djeca počinju koristiti apstraktne simbole, poput linija koje se uspinju za pozitivne emocije ili silaze za negativne (Bilić, Balić Šimrak, Kiseljak, 2012). Isto tako, korištenje vodoravnih linija može simbolizirati mir i opuštenost, kose linije mogu označavati kretanje i prostor, a blago valovite eleganciju. Izlomljene linije odražavaju energiju i muškost, dok slobodne krivulje ostavljaju dojam veselja, nemira ili boli (Jakubin, 1999). Boje koje odražavaju njihove osjećaje, djeca često intuitivno biraju. Pritom svaka boja nosi određenu emocionalnu konotaciju. Primjerice, žuta može simbolizirati sreću, dok plava može predstavljati mir ili tugu. Belamarić (1986) navodi da djeca koriste tople boje za izražavanje osjećaja ljubavi, te plavu boju za prikazivanje mira i sigurnosti.

Također, ističe da kroz likovno stvaralaštvo, djeca mogu izraziti složene osjećaje koje možda ne bi mogla verbalizirati, pokazujući tako svijest o svojim emocijama i kreativnost.

Prema Malchiodi (1998) relativna veličina predmeta, posebno figura, još jedan je od važnih strukturalnih elemenata u dječjim crtežima koji se smatra emocionalno značajnim. Veličina figura može značajno odražavati emocionalno stanje djeteta, ukazujući na njegovo samopouzdanje ili osjećaj vlastite vrijednosti. Kada djeca nacrtaju ljudsku figuru, simbolički izražavaju svoje unutarnje osjećaje. Iako mali crteži ljudskih figura često sugeriraju nisko samopouzdanje, postoje i drugi razlozi zbog kojih se djeca mogu prikazati malima. Na primjer, dječak koji se nacrtao malim zbog ljutnje prema ocu pokazuje kako emocionalna stanja utječu na umjetničko izražavanje. Čineći se manjim u crtežu, dijete može smanjiti prijetnju prema zlostavljačkom roditelju, što se uklapa u njegove strategije zaštite od nasilja.

Odgojitelj može poticati djecu na likovno izražavanje emocija koristeći nevizualne motive poput sreće, ljubavi, tuge, boli, vjere, mira i nemira i slično, a kako bi potaknuo određene emocije kod djece, može se poslužiti glazbom, pjesmom, tekstom, pričom itd. (Grgurić i Jakubin, 1996).

4.3. Glazba kao nevizualni poticaj

Od najranijih civilizacija do današnjih dana, glazba je neizostavan dio ljudskog svakodnevnog života i kulture, a u filozofiji se često smatra najuzvišenijim oblikom umjetničkog stvaralaštva. Kombinacijom melodije, harmonije i ritma, glazba može utjecati na slušatelja na brojne načine: može promijeniti raspoloženje, izazvati osjećaj ravnoteže, sreće i ugođe, ili pak izazvati nemir, nelagodu i tugu (Škrbina, 2013).

Kada djeca slušaju glazbu, ona u njima budi raspoloženja i emocionalne reakcije. Slušanje glazbe postaje proces prepoznavanja, prihvaćanja i doživljavanja glazbe, koji uključuje estetsko iskustvo i misaone procese. Djeca stvaraju vlastita značenja o glazbi, koja se razlikuju od djeteta do djeteta. Svoje glazbeno iskustvo najčešće izražavaju kroz pokrete tijela, mimiku, crteže i druge umjetničke proizvode. Ovi vizualni prikazi pomažu djeci da komuniciraju svoja iskustva s glazbom, često lakše nego kroz verbalni izraz. Umjetnički proizvodi postaju medij kroz koji djeca izražavaju svoje doživljaje glazbe (Grm, 2022).

U istraživanju kako djeca povezuju glazbene tonove s bojama i emocijama, Belamarić je utvrdila da djeca dur-tonalitet povezuju s veselim bojama, poput crvene i zelene, koje su povezane s danjim svjetlom, dok mol-tonalitet povezuju s tužnim bojama, kao što su plava i žuta, tipične za noćno svjetlo. Također, istraživanje „Glazba kao poticaj za likovno izražavanje“

koje je Štabek Fiolić provela s dvije mješovite skupine djece, pokazalo je da djeca povezuju glazbeni doživljaj s likovnim i kompozicijskim elementima. U svojim likovnim radovima, djeca često koriste kontrast i ritam, koji su zajednički elementi i glazbenog i likovnog izražavanja. Čak 80,4% dječjih likovnih radova pokazuje da su djeca uspješno povezala glazbeni doživljaj s likovnim elementima. Ovaj visoki postotak ukazuje na to da djeca koriste slikarske tehnike kako bi kroz međusobne odnose boja i oblika stvorila kompozicije koje odražavaju njihove osjećaje i doživljaje (Štabek Fiolić, 2020).

5. Praktični dio - likovne aktivnosti u dječjem vrtiću

Likovne aktivnosti provedene su u DV Prečko s djecom dobi od šest do sedam godina. U okviru likovnih aktivnosti, djeca su sudjelovala u istraživanju utjecaja nevizualnih poticaja na njihovo likovno stvaralaštvo. Aktivnosti su se fokusirale na različite senzorne doživljaje, uključujući opip, miris i zvuk, te emocionalne doživljaje. Svaki od poticaja bio je povezan s određenom likovnom tehnikom koju su djeca koristila za izražavanje svojih osjećaja i interpretacija.

5.1. Likovna aktivnost – dodir kao nevizualni poticaj

Cilj ove aktivnosti bio je potaknuti djecu na likovni izraz doživljaja opipa. Kao poticaj za likovno stvaralaštvo, djeci je ponuđena kutija s otvorom za ruke koja je sadržavala limun i bananu, predstavljajući nevizualne poticaje povezane s osjetilom opipa. Nakon istraživanja sadržaja kutije, djeca su imala mogućnost izraziti svoje doživljaje opipa koristeći glinu kao sredstvo za kreativno izražavanje. Tijekom stvaralačkog rada (Slika 1) djeca su koristila i pribor za modeliranje.

Slika 1: Stvaralački rad potaknut doživljajem opipa

- Analiza dječjih likovnih radova potaknutih osjetom opipa:

Slika 2: "Napipao sam limun i bananu" (6,5 g.)

Opis rada (Slika 2): Limun je oblikovan od jednog komada gline, pri čemu je dijete oblikovalo krajeve limuna izvlačenjem i stanjivanjem gline. Površina limuna prikazana je bušenjem rupica u glini. Bananu je dijete oblikovalo valjanjem većeg komada gline, te izvlačenjem i stanjivanjem gline za vrh. Površinu banane nije dodatno obradilo.

Opis rada (Slika 3): Limun je oblikovan od jednog komada gline, pri čemu je dijete oblikovalo krajeve limuna izvlačenjem i stanjivanjem gline. Površina limuna dočarana je izvlačenjem gline приборom za modeliranje. Bananu je dijete oblikovalo valjanjem većeg komada gline, te izvlačenjem i stanjivanjem gline za vrh. Površinu banane nije dodatno obradilo.

Slika 3: "Ovo može biti limun, a može biti limeta, a ovo je banana." (6,5 g.)

Slika 4: "Banana i limun" (6,5 g.)

Opis rada (Slika 4): Bananu je dijete oblikovalo valjanjem većeg komada gline, a limun valjanjem manjeg komada gline te utiskivanjem. Površine ne obrađuje dodatno.

Opis rada (Slika 5): Limun je oblikovan od većeg komada gline, a manji komadići su lijepljeni na krajeve. Površina limuna prikazana je ucrtavanjem crtica. Banana je oblikovana valjanjem i lijepljenjem manjeg komada na vrh, bez dodatnog obrađivanja površine.

Slika 5: "To je banana i limun." (6 g.)

Slika 6: "Limun i banana" (6 g.)

Opis rada (Slika 6): Limun je oblikovan od jednog komada gline, a krajevi su oblikovani izvlačenjem i utiskivanjem, dok je površina ostavljena neobrađena. Banana je oblikovana valjanjem i lijepljenjem manjeg komada na vrh, bez dodatnog obrađivanja površine.

Opis rada (Slika 7): Limun je oblikovan od većeg komada gline, a manji komadići su lijepljeni na krajeve. Površina limuna prikazana je bušenjem rupica u glini. Banana je oblikovana valjanjem i lijepljenjem manjeg komada na vrh, bez dodatnog obrađivanja površine, i bez zaobljivanja oblika.

Slika 7: "To je limun i banana." (6 g.)

5.2. Likovna aktivnost – miris kao nevizualni poticaj

U okviru ove likovne aktivnosti, cilj je bio potaknuti djecu na kreativno izražavanje doživljaja mirisa. Kao nevizualni poticaj za likovno stvaralaštvo, djeci su prezentirane bočice s mirisima banane i lavande, čiji sadržaj nije bio vidljiv. U svrhu sprječavanja mogućeg kopiranja među djecom te poticanja individualnog pristupa, svako dijete je imalo priliku istražiti samo jedan od ponuđenih mirisa. Na taj način, probalo se djeci omogućiti da razviju vlastite asocijacije i interpretacije vezane uz specifični miris. Nakon istraživanja mirisa, uslijedio je stvaralački rad (Slika 8), gdje su djeca imala mogućnost izraziti svoja iskustva i doživljaje mirisa koristeći pasteles kao sredstvo za kreativno izražavanje.

Slika 8: Stvaralački rad potaknut doživljajem mirisa

- Analiza dječjih likovnih radova potaknutih mirisom banane:

Slika 9: "To je limun, tako miriše bombon." (6,5 g.)

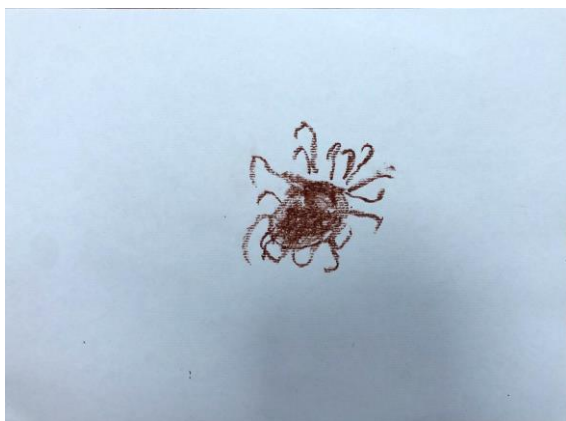
Opis rada (Slika 9): Dijete je organiziralo crtež tako da je glavne elemente smjestilo u središte, dok je ostatak papira ostavilo praznim. Limun je naslikan lokalnom bojom okruglog oblika s crnim detaljem na vrhu. Uz njega, s desne strane, obrisnom linijom narančaste boje prikazan je omot bombona. Odnos veličina prikazanih elemenata je proporcionalan stvarnosti.

Opis rada (Slika 10): Na donjem rubu papira dijete je smeđom bojom ispunilo površinu, sugerirajući radnu površinu. Odmah iznad toga, naslikalo je tanjur, žlicu i posudu s kašom. Posudu s kašom, dijete je istaknulo veličinom i centralnim položajem na crtežu. Važnost te posude dodatno je naglašena rukom koja se proteže prema njoj. Ruku je dijete naslikalo lokalnom bojom i s pet prstiju. Kako bi naglasilo da

Slika 10: "Tako miriš kad mi mama radi kašu." (6 g.)

se radi o zatvorenom prostoru, dijete je na gornjem dijelu papira naslikalo prozore. Na tim prozorima, dijete je prikazalo šablone oblaka i sunca, što sugerira pogled na vanjski prostor.

Slika 11: "Mislim da sam osjetio kokos." (6 g.)

Opis rada (Slika 11): Dijete upotrebljava lokalnu boju za prikaz kokosa. Centralni položaj i ostavljanje ostatka papira praznim može se interpretirati kao djetetova želja da usmjeri pažnju isključivo na prikaz kokosa.

- Analiza dječjih likovnih radova potaknutih mirisom lavande:

Slika 12: "Ja sam namirisao origano, njega stavljam kad radimo pizzu." (6. g.)

Opis rada (Slika 13): Dijete smeđom bojom oslikava površinu tla, smještajući je na donji rub papira. Odmah iznad tla, ravnim i kratkim zelenim crtama prikazuje travu koja dodiruje tlo, dok u središtu crteža smješta ružmarin, koji se ističe visinom u odnosu na travu. Ružmarin je nagnut na lijevu stranu, što sugerira da puše vjetar, a kretanje vjetra prikazano je simbolima koji označavaju gibanje. U desnom gornjem kutu crteža nalazi se šablona sunca.

Slika 13: "Namirisao sam ružmarin, to me podsjeća na livadu i vjetar i sunce." (7 g.)

Slika 14: "To je lavanda, vidio sam je u Međugorju kad smo išli na Križevac." (6,5 g.)

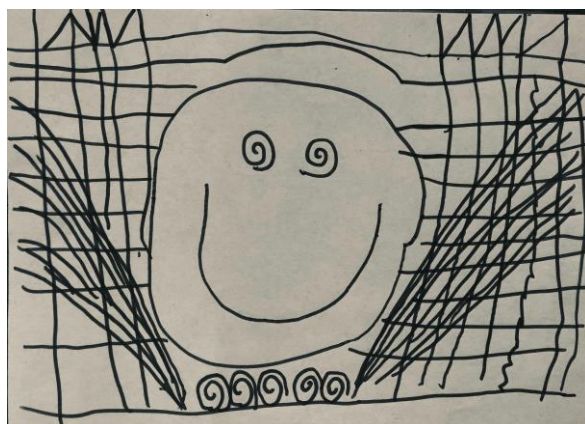
Opis rada (Slika 14): U središtu crteža prikazana je lavanda, lokalnim bojama. Površina tla prikazana je u tri razine, pri čemu je za gornji sloj tla odabrana svijetlo zelena boja, kojom se razdvaja nebo od tla. Ovakva organizacija elemenata na papiru, poput razdvajanja tla i neba, odražava djetetovu sposobnost percepcije prostora i kompozicije.

5.3. Likovna aktivnost – emocija kao nevizualni poticaj

U ovoj aktivnosti cilj je bio potaknuti djecu na likovni izraz doživljaja sreće. Kako bi se potaknuo i produbio doživljaj emocije sreće kod djece, pročitana im je priča *Lisica je naučila da sreća stanuje u srcima*, autorica Gjurković i Knežević. Nakon pročitane priče, s djecom se razgovaralo o osjećaju sreće, poticalo ih se da razmisle o vlastitim iskustvima i doživljajima vezanim uz ovu emociju. Zatim je uslijedio stvaralački rad (Slika 15), gdje su djeca imala mogućnost izraziti svoj doživljaj sreće koristeći tanji i deblji crni flomaster kao sredstvo za kreativno izražavanje.

Slika 15: Stvaralački rad potaknut motivom sreće

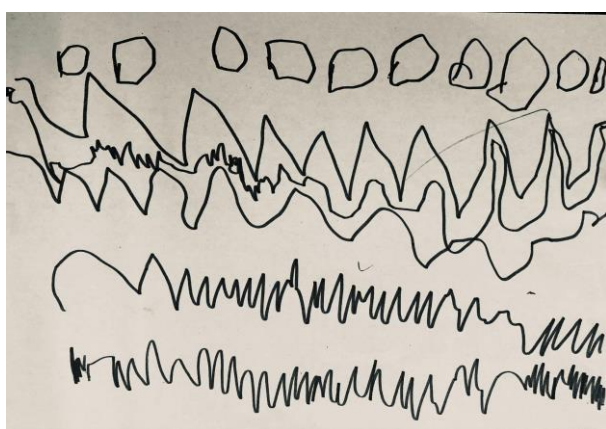
Slika 16: "Kad sam sretna, smijem se." (6 g.)

Opis rada (Slika 16): Nasmijanim licem na središtu crteža, dijete jasno komunicira svoj doživljaj sreće. Ostatak površine papira ispunjava ravnim horizontalnim i okomitim linijama, te povlači kose linije iz donjeg dijela papira. Ovakvim prikazom dijete stvara kružnu kompoziciju kojom centrira pogled prema središtu.

Opis rada (Slika 17): Dijete osjećaj sreće prikazuje kosim linijama različitih debljina koje se protežu s jednog na drugi kraj papira. Ovakvim prikazom dijete stvara dijagonalnu kompoziciju, što može simbolizirati dinamiku i pokret, odnosno stvoriti dojam vibracije ili energije.

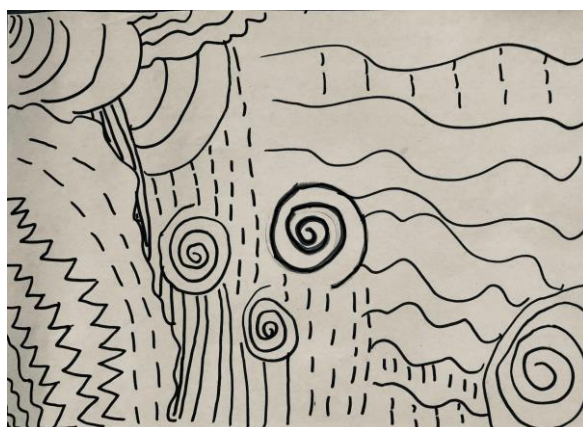
Slika 17: "Lijepo mi je kad sam sretan." (6,5 g.)

Slika 18: "Ja sam sretan kad se igram." (6 g.)

Opis rada (Slika 18): Dijete veći dio površine papira ispunjava vibrirajućim horizontalnim linijama, a gornji rub papira ispunjava redom krugova. Korištenje vibrirajućih linija stvara dojam pokreta i energije, dok krugovi na vrhu dodaju dojam harmonije i cjelovitosti. Ovakvim prikazom dijete stvara horizontalnu kompoziciju.

Opis rada (Slika 19): Na središte crteža dijete stavlja spiralnu liniju koju dodatno naglašava debljinom u odnosu na ostale linije. Lijevu stranu papira ispunjava zakrivljenim vibrirajućim, isprekidanim, ravnim, spiralnim linijama. Dok desnu stranu papira ispunjava horizontalnim blago vibrirajućim linijama. Crtanjem različitih linija dijete stvara slobodnu kompoziciju, i ostavlja dinamičan i živopisan dojam.

Slika 19: "Volim biti sretna." (6 g.)

5.4. Likovna aktivnost – glazba kao nevizualni poticaj

Cilj ove aktivnosti bio je potaknuti djecu na kreativno izražavanje doživljaja glazbe. Kao nevizualni poticaj odabrana je skladba *Slon iz Karnevala životinja* Camille Saint-Saënsa. Nakon aktivnog slušanja i razgovora o doživljaju glazbe, uslijedio je stvaralački rad (Slika 20). Djeci je ponovo reproducirana skladba, a svoj doživljaj djeca su imala priliku izraziti koristeći tempera boje i kistove različitih debljina.

Slika 20: Stvaralački rad potaknut doživljajem glazbe

Slika 21: "Zamišljam da idem u školu." (6,5 g.)

Opis rada (Slika 21): Dijete na središtu papira slika školu. Ružičastom obrisnom linijom slika oblik škole, te krov škole oslikava kombinacijom ružičaste i zelene boje, i dodaje točkaste detalje plave boje. Odmah iznad, uz gornji rub papira stavlja natpis škola, čime dodatno naglašava važnost središnjeg elementa. Školu s desnim rubom papira spaja drvetom lokalnih boja. Na lijevoj strani papira dijete ostavlja otisak dlana

plave boje. Izbor boja za prikaz središnjeg elementa simbolizira nježnost i mir, što sugerira da je skladba kod ovog djeteta potaknula emociju sreće.

Opis rada (Slika 22): Na sredini papira, dijete prikazuje jednostavan ljudski lik. Ženska figura naglašena je dugom kosom, koju dijete prikazuje jednostavnim potezima koji izlaze iz glave figure. Žensku figuru dijete također naglašava i ružičastom haljinom, a preko haljine, sličnim potezima kao i za prikaz kose, dodaje ruke. Na desnoj strani crteža, dijete stvara otisak dlana ružičastom bojom, uz kombinaciju crvene, narančaste i crne boje u sredini. Ostatak površine papira ostavljen je praznim.

Slika 22: "Glazba me podsjeća na vjenčanje." (6 g.)

Opis rada (Slika 23): Doživljaj skladbe dijete je prikazalo na zanimljiv i osoban način, kombinacijom boja, ploha, mrlja, poteza. Ostvaruje gradijent koristeći boje, od hladnih prema toplim, koji se kreće s lijeva na desno. Upotreba likovno-izražajnih sredstava je vrlo maštovita, a likovno rješenje odražava značajnu sposobnost slobodnog i sigurnog prilagođavanja tehnici tempera.

Slika 23: "Glazba me podsjeća na prirodu." (6 g.)

Slika 24: "Glazba me podsjeća na nebo i ljubav prema majci." (6,5 g.)

Opis rada (Slika 24): Dijete šablonski prikazuje zvijezdu i srce, koje naglašava veličinom i pozicijom na crtežu. Oko glavnih elemenata radi kratke poteze smeđe i ružičaste boje, te sve uokviruje horizontalnim linijama na donjem i gornjem rubu papira. Na ovaj način dijete je simbolično prikazalo svoj doživljaj skladbe.

5.5. Evaluacija aktivnosti

U provedenim likovnim aktivnostima, djeca su imala priliku istražiti različite senzorne aspekte kroz dodir, miris i zvuk, te emotivni aspekt. Dječji likovni uradci, potaknuti isključivo osjetom dodira, pokazuju da su djeca aktivno istraživala i interpretirala osjetila opipa kroz svoje radove. Njihova sposobnost oblikovanja limuna i banane od gline ukazuje na to da su prepoznala karakteristike ovih plodova, kao što su oblik, veličina i tekstura. Modeliranje gline izvlačenjem, utiskivanjem, građenjem i korištenje pribora za modeliranje pokazuje njihovu kreativnost i sposobnost eksperimentiranja s materijalima. Miris i glazba potaknuli su dublje emocionalno povezivanje kod djece kroz asocijacije koje su im izazvali ti podražaji. Kada su djeca bila izložena mirisima, poput mirisa banane i lavande, njihova percepcija nije se ograničila samo na prepoznavanje mirisa, već su ti mirisi evocirali različite emocionalne reakcije i sjećanja. Na primjer, miris banane povezan je s osjećajem slatkoće i određenom hranom, dok je miris lavande potaknuo asocijacije na druge mirise i okuse, kao što su origano i pizza. Ove asocijacije omogućile su djeci da istraže svoje unutarnje doživljaje i izraze ih kroz likovno stvaralaštvo. Kroz likovne radove, djeca su mogla prikazati svoje osjećaje i misli koje su se javile kao odgovor na mirise, čime su se emocionalno povezala s tim iskustvima. Slično tome, glazba, kao što je skladba *Slon iz Karnevala životinja*, stvorila je ugodnu atmosferu koja je potaknula djecu da izraze svoje asocijacije kroz likovno stvaralaštvo. Analiza njihovih radova pokazala je da su djeca pretežno koristila tople boje, što može odražavati njihovo emocionalno stanje i reakcije na glazbu. U aktivnost koja je bila usmjerena na osjećaj sreće, pokazalo se da djeca vole razgovarati o svojim osjećajima. Korištenjem različitih linija i oblika u svom likovnom izrazu sreće, djeca su stvorila dinamične i živopisne kompozicije, što odražava

njihovu kreativnost i dodatno potvrđuje njihovu sposobnost da prenesu svoja unutarnja stanja na papir.

Iz svega navedenog može se zaključiti da su nevizualni motivi potaknuli djecu da istraže i likovno izraze svoja unutarnja stanja.

Zaključak

Dječje likovno stvaralaštvo predstavlja jedan od najvažnijih aspekata razvoja djeteta, omogućujući mu da izrazi svoje misli, osjeća i doživljava kroz različite oblike likovnog izražavanja. Korištenje nevizualnih motiva u poticanju dječjeg likovnog stvaralaštva omogućuje djeci da istraže svoja unutarnja stanja i asocijacije, čime se otvara prostor za originalno i osobno izražavanje. Provedene likovne aktivnosti u okviru ovog rada potvrđuju ovu tvrdnju. Na primjer, istraživanje mirisa banane i lavande evociralo je specifična sjećanja i emocije, omogućujući djeci da se povežu s vlastitim iskustvima i osjećajima. Ovakva vrsta izražavanja može biti oslobađajuća i poticajna, omogućujući djeci da se suoče s vlastitim emocijama i prenesu ih u likovni oblik. Također, aktivnost koja se fokusirala na istraživanje isključivo dodirnom potaknula je kod djece osjećaj straha od nepoznatog, uzbuđenje i, na kraju, radoznalost. Ove emocionalne reakcije dodatno obogaćuju njihov likovni izraz. Prema tome, nevizualni motivi mogu biti snažan alat u poticanju dječjeg likovnog stvaralaštva.

Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva ne samo da obogaćuje njihov likovni izraz, već i doprinosi njegovom cjelokupnom razvoju. Kroz likovno izražavanje, djeca se uče nositi sa svojim emocijama, rješavati probleme na kreativan i izražavati se na autentičan način. Ove vještine ne samo da su ključne za uspjeh u školi i životu, već i za stvaranje boljeg i kreativnijeg društva u cjelini.

Literatura

- Balić Šimrak, A. (2010/2011). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17(62-63), 2-8.
- Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bilić, V., Balić Šimrak, A., Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18(68), 2-5.
- Eisner, W. Elliot (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven: Yale University Press.
- Gardner, H. (1990). *Art Education and human development*. Santa Monica, CA: The Getty Center for education in the Arts.
- Garvis, S. (2012). Exploring current arts practice in kindergartens and preparatory classrooms. *Australasian Journal of Early Childhood*, 37(4), 86-93.
- Goldstein, B. (2010). *Osjeti i percepcija*. Zagreb: Naklada Slap.
- Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
- Grm, J. (2022). Interdisciplinarna povezanost likovne umjetnosti s glazbom. *Varaždinski učitelj*, 5(9), 66-71.
- Herceg, I., Rončević, A i Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Samobor: EDOK d.o.o.
- Kindler, M. A. (2010). Art and art in Early Childhood: What can Young Children Learn from Art activities. *International Art in Early Childhood Research Journal*, 2(1), 1-14.
- Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike, temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
- Malchiodi, C. (1998). *Understanding children's drawings*. New York: The Guilford Press
- Mikulec, S. i Kotarski, L. (2023). Senzorička percepcija kod djece – poticaji i aktivnosti. *Bjelovarski učitelj*, 28(1-3), 20-29.
- Novaković S. (2015). Uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima djece rane i predškolske dobi. *Croatian Journal of Education*, 17, 153-163.
- Peić, M. (1971). *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Posokhova, I. (2005). Važnost razvoja i poticanja osjetila. *Dijete, vrtić, obitelj*, 11(41), 9-11.
- Ružić, B. (1959). *Djeca crtaju : priručnik za učitelje, nastavnike likovnog odgoja i roditelje*. Zagreb : Školska knjiga.
- Šarančić, S. (2014). Dobrobit likovnog stvaralaštva. *Napredak*, 154(1-2), 91-104.

Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost; Multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji*. Veble commerce, Zagreb.

Štabek Fiolić, Ž. (2020). Likovni i glazbeni poticaji u integriranim aktivnostima. *Bjelovarski učitelj*, 25(1-3), 93-98.

Vrlič, T. (2001). *Likovno-ustvarjalni razvoj otrok v predškolskem obdobju*. Ljubljana: Debora.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Bjanka Sedlar
(vlastoručni potpis studenta)